

## תוכן עניינים

|         |                                                                |    |
|---------|----------------------------------------------------------------|----|
| 1.....  | מבוא                                                           | 1  |
| 2.....  | סקירת ספרות                                                    | 1  |
| 2.....  | 1.1 העלייה בתוחלת החיים וחובת גיל הפרישה                       | 1  |
| 4.....  | 1.2 גיל הפרישה בישראל                                          | 1  |
| 5.....  | 1.3 גיל הפרישה בעולם                                           | 1  |
| 6.....  | 1.4 השפעת מאפייני האוכלוסייה על הסכמה להעלאת גיל הפרישה בישראל | 1  |
| 7.....  | <b>השפעת הגיל על ההסכמה להעלאת גיל הפרישה 1.4.1</b>            | 7  |
| 7.....  | <b>השפעת ההשכלה על ההסכמה להעלאת גיל הפרישה 1.4.2</b>          | 7  |
| 8.....  | <b>השפעת המקצוע על ההסכמה להעלאת גיל הפרישה 1.4.3</b>          | 8  |
| 9.....  | <b>השפעה מגדרית על ההסכמה להעלאת גיל הפרישה 1.4.4</b>          | 9  |
| 9.....  | <b>השפעה דתית על ההסכמה להעלאת גיל הפרישה 1.4.5</b>            | 9  |
| 9.....  | <b>השפעת מעורבות חברתית על ההסכמה להעלאת גיל הפרישה 1.4.6</b>  | 9  |
| 10..... | 1.5 שאלת המחקר                                                 | 10 |
| 10..... | 1.6 השערות המחקר                                               | 10 |
| 10..... | 2. מתודולוגיה                                                  | 10 |
| 10..... | 2.1 שיטת המחקר                                                 | 10 |
| 10..... | 2.2 כלי המחקר                                                  | 10 |
| 11..... | 2.3 הליך                                                       | 11 |
| 11..... | 2.4 תיאור הנתונים                                              | 11 |
| 20..... | 3. ניתוח הנתונים                                               | 20 |
| 25..... | 4. דיון ומסקנות                                                | 25 |
| 27..... | 5. ביבליוגרפיה                                                 | 27 |
| 29..... | 6. נספחים                                                      | 29 |

## מבוא

שאלת השפעתם של מאפיינים שונים על עמדות כלפי גיל הפרישה הינה חשובה וזכתה לתשומת לב מחקרית רבה כיוון שממנה ניתן ללמוד לא מעט על האופן בו החברה תופסת את העבודה וכיצד המדינה מתייחסת לאזרחיה כאשר הם מגיעים לגיל מתקדם בו פריון העבודה יורד. בעקבות העלייה התמידית בתוחלת החיים שמלווה בעלייה ברמת החיים, שאלה זו הולכת ונהיית חשובה יותר ויותר כיוון שהעלאת גיל הפרישה הינה צעד בלתי נמנע. המשמעות הישירה של העלייה בתוחלת החיים היא שהאזרחים מאריכים שנים יותר מאשר בעבר וככל שהפער בין גיל הפרישה לגיל התמותה גדל, כך הנתח שתשלומי הפנסיה תופסים מתקציבה של המדינה גבוה יותר ועשוי לבוא על חשבון תשלומים אחרים.

כדי להכין את הקרקע למהלך שכזה חשוב להבין מה יכול לבוא את עמדות הציבור כלפי העלאת גיל הפרישה. ניבוי זה נועד על מנת שקובעי המדיניות יוכלו להסביר את הנחיצות והמשמעויות של מהלך שכזה וכך להוציא אותו אל הפועל מתוך מקום של שיתוף פעולה ולא של כפייה. לכן מחקר זה התמקד בניסיון ליצור מודל אשר ינבא עמדות של אדם כלפי העלאת גיל הפרישה על בסיס שילוב בין משתנים דמוגרפים שונים ולא על ידי מדידה של כל אחד מהם בנפרד, מתוך ההבנה שאין גורם אחד שמעצב את עמדתו של אדם כלפי כל נושא, אלא מאפיינים רבים ברקע שלו עושים זאת. מטרתו של המחקר הייתה אם כן, להבין כיצד מאפיינים שונים של אדם יכולים להשפיע על עמדתו כלפי העלאת גיל הפרישה.

הנושא תופס עניין רב בציבור ונמצא בכותרות לאורך תקופה ממושכת מכיוון שמעבר למשמעויות הכלכליות שיש לכל שינוי בגיל הפרישה, המדיניות והעמדות בנוגע אליו קשורות גם לנסיבות חברתיות עמוקות יותר הנובעות בין היתר מההיסטוריה ומהתרבות בכל מדינה. הנושא גם רלוונטי לכל אזרחית ואזרח כיוון שרובם בסופו של דבר יגיעו לגיל פרישה וירצו לעבור אותו בצורה מכובדת מבלי שיצטרכו לעבוד אם אינם רוצים בכך. יתר על כך ישנה התעניינות בקרב אנשים צעירים בנושא העלאת גיל הפרישה ויש מקום לשמוע את דעתם בנושא גם אם כעת הוא נראה רחוק ולא נוגע להם.

המחקר נפתח בסקירה של הספרות הקיימת בנוגע לגיל הפרישה והעמדות כלפיו בעולם. בתחילה הוצגה התופעה באופן כללי – חובת הפרישה בגיל מסוים וכיצד היא הושפעה מהעלייה בתוחלת החיים כמו גם הקשיים איתם מתמודדים עובדים מבוגרים יותר. לאחר מכן, נסקרה התופעה בישראל על ידי עמידה על שינויים בחקיקה בנוגע לגיל הפרישה וכיצד ישראל מתמודדת ביחס לעולם, כמו גם מה הידע הקיים בספרות לגבי עמדות הציבור הישראלי בנושא. בהמשך הוצגו היבטים שונים של התופעה כמו השוני בין גברים לנשים והשפעות שונות שנמצאו בספרות הנוגעות להעלאת גיל הפרישה, כמו כן הוצגו ממצאים לגבי דרכים יעילות להוציא מדיניות כזאת לפועל כשהתובנה העיקרית שעלתה מהם הייתה העובדה שיש לעשות זאת מתוך מקום בו הציבור מסכים ברובו למהלך ולא מנסה לטרפד אותו. לבסוף, הוצגו גם ממצאים לגבי השפעת מאפיינים שונים על עמדות כלפי העלאת גיל הפרישה ובתום סקירת הספרות הוצגה שאלת המחקר והשערותיה.

לאחר סקירת הספרות, מופיע פרק המתודולוגיה אשר תיאר בין היתר את מאפייני המחקר והכלים בהם נעשה שימוש כדי לבחון את שאלת המחקר. פרק הממצאים כלל בדיקה של כלל ההשערות ובחינת יעילותו של מודל המנבא עמדות כלפי העלאת גיל הפרישה ברקע מאפיינים שונים, כלומר מה ההסתברות שהוא ינבא נכונה את העמדות ומה הסיכוי שיטעה.

לבסוף, נעשה חיבור בין הספרות הקיימת לממצאי המחקר הנוכחי על מנת להגיע לתובנות לגבי השפעתם של מאפיינים שונים על עמדות כלפי גיל הפרישה אשר יהיו בעלות תוקף. המטרה היא שחוקרים כמו גם קובעי מדיניות יוכלו לעשות שימוש בממצאים ובמערך המחקר לטובת העמקת הידע בנושא או לקיחתו בחשבון בבואם לנתח מהלך שכזה. לסיום הוצגו אפשרויות למחקרי המשך שיזונו בשאלת המחקר הנוכחית או בכאלו הנובעות ממנה.

המחקר עסק כאמור בסוגיה בעלת השלכות רבות ודעות לכאן ולכאן. אין תשובה נכונה בנוגע לשאלה האם וכיצד יש להעלות את גיל הפרישה, אולם ישנה חשיבות רבה בהבנה כיצד הציבור הרחב מבין את ההשלכות למהלך כזה ואילו מאפיינים יכולים לנבא התנגדות אליו. המחקר יוכל לספק כלי בדמות מודל אשר יהיה שימושי בבחינה של עמדות הציבור למהלך וכך להבין מה עומד מאחוריהן וזו חשיבותו.

ברקע העלייה התמידית בתוחלת החיים אל מול חוסר הפופולאריות של מהלך שכזה, היכולת להסביר מה גורם לאותה התנגדות ציבורית למהלך יכולה לעורר דיון ולאפשר שכנוע ונקיטת צעדי מדיניות שקולים ומאוזנים אשר יתמודדו עם הבעיות הקיימות בגיל הפרישה מבלי לפגוע באוכלוסייה המבוגרת. לכן היה מקום לביצוע מחקר מסוג זה וממצאיו יוכלו להיות רלוונטיים לגורמים רבים כאמור ואף ללמד את הקוראים לגבי השוני בעמדות בציבור הישראלי כלפי הנושא וכיצד הוא מושפע ממאפיינים שונים. בסופו של דבר העלאת גיל הפרישה הינה צעד הכרחי כך או אחרת והמטרה היא למצוא איך לרתום את האוכלוסייה בצורה שתטיב עימה בעתיד.

## 1. סקירת ספרות

### 1.1 העלייה בתוחלת החיים וחובת גיל הפרישה

בשנים האחרונות, נצפית עלייה משמעותית בתוחלת החיים במדינות ה-OECD. תוחלת החיים בלידה עבור נשים במדינות ה-OECD בשנת 2018 עמדה על 83.5 שנים – 12 שנים יותר בהשוואה לתוחלת החיים בלידה ב-1960; ותוחלת החיים בלידה עבור גברים במדינות ה-OECD בשנת 2018 עמדה על 78.3 – 13 שנים יותר בהשוואה לתוחלת החיים בלידה ב-1960. גם בישראל נצפית בשנים האחרונות עלייה מהירה בתוחלת החיים. ישראל מדורגת כיום חמישית מבין מדינות ה-OECD במשך תוחלת החיים בלידה, כשהיא עומדת על 82.6 שנים בממוצע – 84.8 שנים בקרב נשים ו-80.9 שנים בקרב גברים (OECD, 2020). נתון זה מתבטא בין היתר בעלייה בשיעור בני הגיל השלישי (אוכלוסיית בני ה-65+) בישראל ובעולם, כאשר שיעור זה צפוי להמשיך ולגדול. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ב-2016 היו אוכלוסיית הגיל השלישי כ-11% אחוז מהאוכלוסייה בישראל, והם צפויים להוות כ-15% מהאוכלוסייה עד לשנת 2045 (ששינסקי וזקן, 2019).